

Christina Hunger

HOE IK MIJN HOND
LEERDE PRATEN

*Communiceren met je hond.
Het spectaculaire verhaal van de
eerste pratende hond ter wereld*

Spectrum

Inhoud

PROLOOG	9
HOOFDSTUK 1: <i>Uitgaan van taalvermogen</i>	11
HOOFDSTUK 2: <i>Ozzie en Truman</i>	26
HOOFDSTUK 3: <i>De chocoladebruine puppy</i>	35
HOOFDSTUK 4: <i>Communicatie is overal</i>	43
HOOFDSTUK 5: <i>Eén meter verwijderd van goud</i>	59
HOOFDSTUK 6: <i>De eerste woordjes</i>	73
HOOFDSTUK 7: <i>Zelfstandigheid</i>	87
HOOFDSTUK 8: <i>Project loskoppelen</i>	101
HOOFDSTUK 9: <i>Dag, Omaha</i>	116
HOOFDSTUK 10: <i>Op weg naar Californië</i>	129
HOOFDSTUK 11: <i>Woorden op nieuwe manieren gebruiken</i>	139
HOOFDSTUK 12: <i>Creatieve combinaties</i>	151
HOOFDSTUK 13: <i>Help!</i>	165
HOOFDSTUK 14: <i>Automatiseren</i>	179

HOOFDSTUK 15:	<i>Hunger for Words</i>	193
HOOFDSTUK 16:	<i>Taalexplisie</i>	209
HOOFDSTUK 17:	<i>Hallo, wereld</i>	226
HOOFDSTUK 18:	<i>Dit is het begin</i>	239
APPENDIX A:	<i>Help je hond om te leren praten</i>	245
APPENDIX B:	<i>Bronnen en leestips</i>	257
DANKWOORD		261
NOTEN		265

Proloog

‘Dag, Stella,’ zei ik vanaf de eettafel, waar ik zat te ontbijten. ‘Veel plezier met Jake.’

Mijn verloofde stond met Stella’s riem in de handen te wachten bij de voordeur. Ze gingen elke ochtend samen naar het strand of het park om te spelen terwijl ik me klaarmaakte voor mijn werk.

‘Kom je, Stella?’ vroeg Jake.

Stella bleef in de keuken staan. Ze richtte haar blik op de deur en keek vervolgens mij aan. Ik vroeg me af wat ze dacht. Normaal gesproken rent ze ’s morgens snel de deur uit.

Stella liep naar haar communicatiebord op de vloer. Dat was zestig bij honderdtwintig centimeter groot en voorzien van gekleurde knoppen die stuk voor stuk waren geprogrammeerd met een opgenomen woord. Ze drukte vier verschillende knoppen achter elkaar in.

‘Christina kom spelen hou van je,’ zei Stella. Ze stapte van het bord af en keek me weer aan.

Jake lachte en ik moest ook glimlachen. ‘Wil je dat ik kom spelen, Stella?’

Ze kwispelde met haar staart.

Ik trok snel mijn schoenen en jas aan en nam de riem over van Jake.

Mijn hond vraagt of ik met haar kom spelen. Hoe bijzonder is dat?

HOOFDSTUK I

Uitgaan van taalvermogen

Zittend op de bijna twee meter brede schommel, die deed denken aan een stevige matras, hield ik vol verwachting mijn adem in. Oliver, mijn logopediecliënt, zat naast me met zijn communicatiebord ter grootte van een tablet in zijn handen. Oliver gebruikte zijn spraakhulpmiddel zelden zonder mijn hulp. Maar vandaag had hij het meteen gepakt toen hij me zag. *Wat wilde hij me vertellen?*

Hoewel Oliver pas negen was, was hij bijna even lang als ik, zijn vierentwintigjarige spraaktherapeut. Met zijn basketbalbroek en -shirt zag hij eruit als een normale negenjarige. Maar de beugels om zijn benen, de geluiddempende koptelefoon op zijn oren en het communicatiebord dat over zijn schouder hing gaven aan dat hij anders was. Oliver had autismespectrumstoornis. Hij kreeg in de kinderkliniek in Omaha, Nebraska, al jarenlang fysiotherapie, ergotherapie en logopedie.

Oliver kneep zijn ogen tot spleetjes en liet zijn vinger boven het scherm zweven. Ik concentreerde me op wat hij zou gaan zeggen, sloot de geluiden buiten van de andere kinderen die in de gymzaal om ons heen op schommels zaten, in de klimmuur hingen en op stepjes rondreden.

Er gingen allerlei mogelijkheden door mijn hoofd. Misschien ging hij een van de woorden zeggen die we de afgelopen weken op deze schommel hadden geoefend. Omdat Oliver het makkelijkst leerde als hij in beweging was, brachten we de meeste sessies waarin we woorden als *gaan*, *stop*, *snel* en *langzaam* oefenden al schommelend door. Ik vond het heerlijk om op Oliver's apparaat het woord *snel* te modelleren en hem dan zo hoog als ik kon te duwen. Oliver wierp zijn hoofd dan in zijn nek en gierde het uit van de pret, genietend van elke seconde dat de snelheid toenam. Het was onmogelijk om niet te glimlachen als je hem zo zag. Zijn pure blijdschap verlichtte alles om hem heen.

Oliver tikte op een van de zestig icoontjes op zijn tablet, waarmee hij een nieuwe pagina vol keuzewoorden opende. Hij bewoog zijn wijsvinger over de felgekleurde rijen en bleef toen boven een bepaald vierkantje hangen. Toen Oliver erop drukte, zei de opgenomen stem: 'Rijst.'

'Rijst?' Ik wachtte even. Oliver en ik zaten in een gymzaal, niet in een keuken. 'Rijst' was wel het laatste woord dat ik van hem had verwacht. 'Rijst eten als lunch?' vroeg ik. Nadat ik elk woord had uitgesproken, drukte ik op de corresponderende knop op zijn tablet. Oliver kon zijn spraakhulpmiddel het beste leren gebruiken als hij andere mensen het ook zag doen.

Oliver maakte een gromgeluid en trapte gefrustreerd met zijn benen. Dat was niet wat hij probeerde te zeggen.

Ik keek op mijn horloge. Vijf over half vijf. 'Misschien wil je na de therapie rijst als avondeten,' zei ik. 'Wil je rijst eten?'

Oliver mepte mijn hand weg en herhaalde het zelf: 'Rijst, rijst.'

Oliver had tijdens onze sessie van een week geleden ook al 'rijst' gezegd, maar toen had ik er verder niet over nagedacht. Omdat er geen rijst was, had ik het geïnterpreteerd als het ontdekken van nieuwe woorden. Hij had het communicatiebord pas een paar maanden en het kan even duren voordat kinderen zelf bewust woorden gaan gebruiken. Ze hebben tijd nodig om woorden te ontdekken en te zien en horen hoe hun spraakhulpmiddel werkt voordat ze het echt kunnen gaan gebruiken. Het is net als met baby's die een jaar moeten horen hoe mensen taal gebruiken voordat ze zelf woorden gaan zeggen. Nu ik begreep dat Oliver's 'rijst' geen losstaande uitspraak was, probeerde ik van alles te bedenken dat kon samenhangen met rijst. Ik gebruikte Oliver's bord om verschillende zinnestjes te proberen.

Probeerde Oliver me te vertellen dat hij trek had en rijst wilde eten? Probeerde hij te vertellen dat hij rijst lekker vond? Misschien vond hij rijst juist niet lekker en wilde hij me dat duidelijk maken. Ik modelleerde 'rijst lekker', 'rijst vies', 'wil rijst eten', 'klaar rijst eten', 'Oliver rijst eten', 'school rijst eten', alles wat ik maar kon bedenken. Steeds als ik een zinnestje had gevormd, wachtte ik even om zijn reactie te zien. Oliver begreep veel meer dan hij kon zeggen; zijn receptieve taalvaardigheden waren veel groter dan zijn expressieve taalvaardigheden. Als ik het zinnestje vormde dat hij wilde overbrengen, zou hij opgewonden raken. Het deed me denken aan hoe ik me voelde als ik een woord in het Frans probeerde te zeggen, jaren nadat ik het op de middelbare school had geleerd. Als ik het woord las of iemand het hoorde zeggen, wist ik wat het betekende. Maar het was veel moeilijker om zelf op het woord te komen. Dat kwam doordat mijn receptieve taalvaardigheden voor het Frans veel groter waren dan mijn expressieve taalvaardigheden.

Oliver rukte zijn koptelefoon af en gooide hem op de grond. Hij liet de schommel wiebelen, mepte mijn klembord eraf en gromde.

‘Het is al goed, het is goed. Je klinkt boos, Oliver,’ zei ik. Ik hield hem het apparaat voor en modelleerde ‘boos’. Ik moest hem afleiden voor het erger werd. Dat kon ik het snelst doen door te gaan schommelen. Wat er ook aan de hand was, Oliver vond het altijd fijn om te schommelen. Dat geldt voor veel kinderen met autisme. De schommelbeweging helpt om het zintuigstelsel tot rust te brengen. Nadat ik korte tijd al mijn lichaamsgewicht had ingezet om Oliver zo hoog mogelijk te laten schommelen, was hij weer zijn giechelende zelf. Ik had de situatie gered zodat we de sessie goed konden afsluiten, maar het probleem was nog niet opgelost. *Waarom zegt Oliver ‘rijst’? En waarom wordt hij zo boos als ik met hem over rijst probeer te praten?*

Oliver was een van de vele kinderen onder mijn hoede die ik leerde om met een communicatiebord te praten. Communicatieborden zijn een vorm van augmentatieve en alternatieve communicatie (AAC). AAC is een fantastische manier om mensen met een spraakachterstand of spraakstoornis de mogelijkheid te geven woorden uit te spreken via een ander medium. Oliver herhaalde zelf wel eens losse woorden die hij op tv of om zich heen hoorde, maar op zijn negende ging zijn verbale vermogen niet verder dan dat. Veel mensen denken onterecht dat het verbale vermogen van iemand iets zegt over zijn intelligentie of taalbeheersing. Een van de dingen die ik als spraakpatholoog het liefst doe is die misvatting de wereld uit helpen. Ik vind het geweldig om kinderen die al jaren verkeerd worden begrepen kennis te laten maken met AAC en dan te zien welke enorme veranderingen er plaatsvinden.

Tijdens mijn stage had ik een cliënt die al een aantal jaar een

AAC-apparaat gebruikte. Ze communiceerde hoofdzakelijk in zinnestjes van twee woorden, tot de dag dat ze aan de mouw van een zachte trui voelde die ik daar nog niet had gedragen. Ze keek me aan en zei: ‘Nieuwe paarse trui fijn.’ Ik had geen idee dat ze wist hoe ze het woord *trui* moest zeggen of dat ze de hele tijd al aandacht had besteed aan mijn garderobe.

In de kliniek had ik kortgeleden het aantal zichtbare woorden op het communicatiebord van een andere cliënt van een stuk of twintig uitgebreid naar alle tweeduizend woorden. Diezelfde dag nog zei de jongen: ‘Beneden, beneden groen blok,’ voordat hij naar de deur rende. Hij trok uit alle macht aan de deurknop, maar het lukte hem niet hem om te draaien. Als hij niet had gezegd wat hij wilde, zou ik de deur niet voor hem hebben opengemaakt. Dan was ik ervan uitgegaan dat hij uit onze sessie wilde ontsnappen. In de therapieruimte beneden liep hij rechtstreeks naar de spellenkast en trok er een kartonnen doos uit; hij liet zich niet afleiden door de spellen die daarvoor omvielen. Hij klapte het deksel open en haalde alle groene magnetische vormen eruit, die hij vervolgens op verschillende manieren begon op te stapelen. Vóór die dag zou *beneden* het enige woord zijn geweest dat hij kon zeggen. Hoe lang had hij me al willen vertellen met welk specifiek spel hij wilde spelen? Hoe lang had hij al aan deurknoppen staan trekken omdat hij me wilde laten zien wat hij wilde doen, niet omdat hij probeerde weg te lopen? Ik kon niet wachten tot ik deze enorme doorbraak aan het einde van de sessie met zijn moeder kon delen.

Sommige ouders, en zelfs sommige hulpverleners, gaan ervan uit dat kinderen met zware handicaps maar heel weinig weten of moeilijk iets kunnen leren. Mijn ervaring is dat veel hulpverleners gewoon niet weten hoe ze die kinderen de kans kunnen bieden om te leren en hun mogelijkheden te ontdekken, of dat ze dingen gewoon niet lang genoeg volhouden om

het een kans te geven. Voor alle kinderen geldt dat ze veel meer kunnen leren als ze in hun mogelijkheden kunnen geloven. Maar voor kinderen die een spraakhulpmiddel gebruiken, is dit geloof van het allergrootste belang. Als de therapeut of ouder niet werkelijk in de mogelijkheden van het kind gelooft, beperkt hij of zij wat het kind kan zeggen door het maar een klein aantal opties aan te reiken. Als hulpverleners de lat voor AAC laag leggen, zal het kind vastlopen.

Dat is wat er met Oliver was gebeurd voordat hij bij mij kwam. Zijn communicatiebord was zo geprogrammeerd dat hij maar acht of tien verschillende zinnestukjes kon zeggen. Hij kon op een icoontje klikken om te zeggen: 'Ik wil schommelen,' en op een ander om te zeggen: 'Ik moet naar de wc.' De therapeut voor mij dacht dat hij niet méér aankon. Oliver bleef hele, dertig minuten durende sessies dan ook herhalen: 'Ik wil schommelen.' Ik kon het hem niet kwalijk nemen, hij had geen andere opties. Hij kon niets anders over de schommel zeggen en hij kon ook niet vertellen over andere activiteiten waaraan hij normaal gesproken op een dag meedeed. Oliver deed wat hij kon met wat hij had.

Nadat ik hem wat beter had leren kennen en zelf wat meer vertrouwen had, maakte ik een afspraak met zijn moeder om haar te laten zien hoe zijn apparaat kon worden geprogrammeerd met meer dan tweeduizend woorden die hij kon zeggen, in plaats van steeds dezelfde tien zinnestukjes. Het apparaat was standaard met al die woorden uitgerust, dit was hoe het moest worden gebruikt. Zijn vorige therapeut had alle woorden verwijderd en vervangen door zinnestukjes die zij had samengesteld. Als hij toegang had tot al die woorden, kon Oliver miljoenen verschillende zinnen vormen – een privilege dat wij allemaal hebben. Maar ik was nog maar een paar maanden bezig als spraaktherapeut. Ik had niet eerder zo'n grote verandering aan-

gebracht in het communicatiesysteem van een kind of het behandelplan van een meer ervaren spraaktherapeut gestaakt om mijn eigen plan te starten. Tijdens mijn opleiding had ik geleerd om AAC-apparaten in te stellen en een gedegen behandelplan op te stellen om mee te beginnen. Een niet-werkend plan aanpassen was iets heel nieuws voor me.

Ik bereidde me voor op het gesprek, nam mijn aantekeningen door, zocht artikelen op over het belang van AAC-systemen op basis van losse woorden in plaats van voorgeprogrammeerde zinnen, zodat kan worden gecommuniceerd in de vorm van mededelingen in plaats van alleen vragen, en woorden kunnen worden aangeleerd die in allerlei verschillende contexten kunnen worden gebruikt in plaats van enkele losse zelfstandige naamwoorden. Ik hoopte dat zijn moeder niet zou merken hoe zenuwachtig ik was. Het was belangrijk dat ze me zou geloven. Oliver kon zoveel meer leren zeggen dan waar hij tot dan toe de mogelijkheden voor had gehad.

'Hij heeft het geweldig gedaan met wat hij heeft,' zei ik toen we in de kleine vergaderkamer zaten. 'Maar hij heeft meer woorden nodig. Ik weet dat het een hele overgang zal zijn, maar Oliver kan heel veel meer leren zeggen dan wat hij nu tot zijn beschikking heeft.' Ik liet haar intussen de artikelen zien. 'Dit systeem kan hem communicatiemogelijkheden voor zijn hele leven bieden en hem in staat stellen om te groeien,' zei ik. 'Denk maar aan hoe je dochter heeft leren praten. Ze begon eerst te brabbelen, zei toen losse woordjes en begon daarna woorden samen te voegen tot ze uiteindelijk zelf zinnen vormde, toch?'

Toen ze naar me opkeek, zag ik een weifelende moeder die teleurgesteld was dat jaren van therapie haar zoon niet verder hadden geholpen. Het zal niet gemakkelijk zijn geweest voor haar. Oliver had voor mij al verschillende spraaktherapeuten gehad, ieder met hun eigen ideeën over zijn communicatiepro-